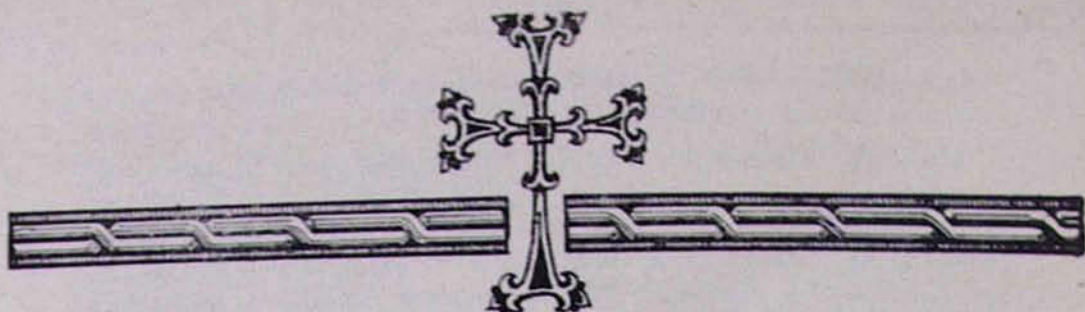

ԹՈՒՐԲԻՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ
Տ. ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԱԼՈՒՍՏՅԱՆԻ
1977-Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ*

Մեր պատրիարքական պաշտոնի 16-րդ տարվան ավարտին, կփորձենք հետադարձ ընդհանուր ակնարկ մը նետել անցնող 1977 տարվան մեր համայնքային կյանքին և գործունեության վրա:

Ամբողջ երկրին հետ, իբրև անոր անբաժանելի մեկ մասնիկը, մեր համայնքին համար ալ դժվարություններով լեցուն եղավ 1977 տարին: Մինչ մեր երկրին դժվարությունները կծագեին տնտեսական ու անիշխանական պատճառներէ, մերինները հատաչ կուգային պետական հիմնարկներու անուճով գործող տեղական պաշտոնատուներու քմահաճ տնօրէնություններէ:

...Հակառակ այս իրողության սակայն փառք կուտանք Աստուծո, որ անպակաս ըրավ ամենքիս վրայէն համբերության և հարատևության շնորհները, որոնցմով կրցանք տոկալ դժվարությանց և չընկրկիլ անոնց ճնշումին ներքե, միշտ հուսալով և աղոթելով լավագույն օրերու համար, և հալատա-

* Ամեն տարի հանգստմանը և կարևորությամբ Թուրքիայի հացոց ամենապատիվ տ. Շնորհք արքայան պատրիարք Գալուստյանը մամուլին է հանձնել պատրիարքարանի և Ստամբուլի հայ համայնքի կյանքին ու գործունեությանը նվիրված հետաքրքիր ու բովանդակալից տարեկան իր տեղեկագիրը:

1977 թվականին էլ տ. Շնորհք արքայան պատրիարքը նրատարակել է տարեկան իր տեղեկագիրը, որից քաղվածաբար «Էջմիածին» ամսագրի ընթերցողների ուշադրությանն ենք ներկայացնում որոշ հատվածներ:

լով թե ուշ կամ կանոխ արդարության զգացումը, խղճմտանքի ձայնը ու մանավանդ օրենքներու հանդեպ հարգանքի գիտակցությունը ի վերջո պիտի հաղթանակեն:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ-Բ. Մեր համայնքային կյանքի ամենեն տանելի մասը եղավ մեր գուտ կրոնական գործերը, որոնց անարգել կիրարկումին մեջ գտանք մեր գործությունը և մխիթարությունը: Մեր եկեղեցական պաշտամունքները շարունակվեցան առանց ունե դժվարության: Հայ հավատացյալը ի գործ դրավ իր գուտ հոգևոր ու կրոնական պարտավորությունները անկաշկանդ ազատությամբ: Մեր հոգևորականները և դպրաց դասերը եկեղեցիեն ներս կատարեցին իրենց կրոնական պարտավորությունները ի փառս Աստուծո և ի մխիթարություն մեր ժողովուրդին:

Այս մարզին մեջ ալ կա սակայն կետ մը ուր կաշկանդված կմնա հայ հավատացյալը 10—12 տարիներն ի վեր, և այդ իսկ պատճառով զրկանքի կմտնվին նաև մեր համայնքային հաստատությունները:

...Ներկայիս դժբախտաբար կարելիություն չի տրվիր հայ հավատացյալին իր փափաքած կրոնական կամ բարեսիրական հաստատության նվիրելու իր անշարժ կալվածքը, համաձայն իր սիրտեն բխած ուխտի մը: Այսպիսի նվիրատվություններ հայ հավատացյալները շարունակ ըրած են բոլոր ժամանակներու մեջ: Այս նվիրատվությանց արդյունքն են այն բոլոր անշարժ կալվածները, որոնցմե քիչ շատ ունին մեր գրեթե բոլոր համայնքային հաստատությունները: Սակայն վերջին 10—12 տարիներուն արգելքի տակ է հայ հավատացյալը ի գործ դնելու իր այս կրոնական իրավունքը և պարտավորությունը:

...Այսպիսի խտրականություն մը բացահայտորեն կաշկանդում մըն է լայնք թուրք հանրապետության քաղաքացիի մը կրոնական ու բարոյական համոզումներուն: Հակասական է նախ կրոնական ազատության միջազգային սկզբունքին, զոր ընդունած ու ստորագրած է մեր պետությունը Միացյալ ազգաց կազմակերպության մյուս անդամներուն հետ: Հակառակ է նաև մեր երկրին Մայր Կանոնին—Անա Յասային—որ հավասարություն կխոստանա երկրի բոլոր քաղաքացիներուն, առանց կրոնքի և այլ տարբերությանց: Այս ազատությունը վայելած է հայ հավատացյալը ամբողջ օսմանյան շրջանին, Աթաթուրքի լուսամիտ վարչության ներքև, և ամբողջ հանրապետական շրջանին մինչև 1965-ական թվականները, երբ սկսած ենք զրկվիլ քաղաքացիական ու կրոնական այս իրավունքեն:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ. Մեր կրոնական ժողովը, հակառակ իր օրինականության նվազագույն թիվին իջած ըլլալուն, շարունակեց իր գոյությունը և գործունեությունը 5 անդամներով, մեր նախագահության ներքև: Նկատի ունենալով երկրին մեջ տիրող կացությունը, և կառավարական շրջանակներու մտայնությունը, մենք փորձն անգամ չըրինք խնդրանք ներկայացնելու պատկան իշխանությանց՝ մեր կրոնական ժողովը նորոգելու նոր ընտրությամբ: Ունեցանք 12 ժողովներ և մի քանի խորհրդակցական անպաշտոն նիստեր, զբաղվելով մեր պատրիարքական թեմի ընթացիկ կրոնական գործերով:

Կրոնական ժողովը ընթացք տալով Ենիգաբլի թաղային խորհուրդի և ս. Փրկիչ հիվանդանոցի հոգաբարձության կողմե կատարված դիմումներուն, հետքննության, որոշեցինք ձեռնադրությունը երկու քահանայական թեման՝ ձուներու՝ տ. Վարդան քհն. Ծոնքույանը Ենիգաբլի վրա, իսկ տ. Ներսես

քին. Ոսկանյանը հիվանդանոցի վրա: Սարկավազ ձեռնադրեցինք Վահե Իշլեմեյանը Ֆերիզյուլի ա. Վարդանանց եկեղեցիին վրա և Երվանդ Կյուլ-սաթարը՝ Ենիգաբքի ա. Թաղեսու և ա. Բարթողումեսու եկեղեցիին վրա: Տասը դպիրներու ուրաք կրելու արտոնություն շնորհվեցավ զանազան եկեղեցիներու վրա:

Վալերացվեցան մեր դպրաց դասերու 8 տնօրեն խորհուրդներու նոր ընտրությունները: Վալերացվեցավ նաև Ենիգաբքի ա. Թաղեսու և ա. Բարթողումեսու եկեղեցիին նորակազմ դպրաց դասը:

Այս տարի տնօրինեցինք, որ ցարդ այցելու քահանայներով միայն հոգեվոր մատակարարություն վայելող եկեղեցիները դրվին մոտակա հովիվներու մշտական ու պաշտոնական հոգածության ներքև: Ըստ այսմ Պեյրոզի ա. Նիկողայոս եկեղեցիին հովիվ նշանակեցինք Գուգկունճուքի երեց տ. Եղիա քին. Ծուշանյանը: Գանտիլիի ա. Երկոտասան Առաքելոց եկեղեցիին՝ Պեյրոքտերեի հովիվ տ. Իսահակ քին. Հեքիմյանը: Էյուպի ա. Եղիա և ա. Աստվածածին եկեղեցիներուն համար՝ Պալաթի հովիվ տ. Երաչյր քին. Սարգիսյանը: Գարթալի ա. Նշան եկեղեցիին՝ տ. Նարեկ քին. Գատեհճյանը: Իսկ Գընալը կղզիի ա. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցիին հովիվ նշանակեցինք տ. Ասատուր վրդ. միլոզյանը:

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆ ԴԱՍ. Փառք Աստուծո այս տարի ալ հոգևորականի կորուստ չունեցանք. ընդհակառակը, ինչպես վրեն հիշեցինք, երկու հավելում ունեցանք մեր քահանայական դասուն վրա: Մեր միակ քարձրաստիճան հոգևորականը՝ տ. Ծահան եպս. Սվանյան, շարունակեց ատենապետությունը Կրոնական ժողովի և քարոզչություն մեր եկեղեցիներու: Տ. Ասատուր վրդ., տ. Արամ ու տ. Մանվել արեղաները ևս շարունակեցին իրենց քարոզչական և այլ հոգևոր մատակարարությանց պարտականությունները: Ասոնց վրա ավելցավ մեր կողմն Երուսաղեմ դրկված և Սաղիմական միաբան եղած տ. Եզնիկ արեղա Պալյանը:

Իսթամպուլի մեր 33 եկեղեցիներուն համար ունինք 30 քահանա հայեր, որոնցմե մեկը միայն ֆիզիքական անկարողության պատճառով բոլորովին հանգստյան քաշված է: Իսկ մյուսները ամենքն ալ իրենց պաշտոնին ու պարտականության գյուխը կմնան զանազան եկեղեցիներու վրա: Գնահատելով տ. Բարթող քին. Խրքանյանի անձնվեր գործունեությունը ավագության աստիճան շնորհեցինք: Ունինք 25 ձեռնադրյալ սարկավագներ, շուրջ 50—55 գործուն ուրարակիրներ և 20 դպրաց դասեր:

Մեր քահանայից դասին համար սկսանք տասը դասախոսություններ քաղկացյալ շարք մը հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներուն ընթացքին, ԺԳ դարու հայտնի մատենագիր Հովհաննես Երզնկացի վրդ.-ի «Խրատ հասարակաց» հոգեշահ և հետաքրքրաշարժ գործի մասին:

Գավառներու մեջ կապաշտոնավարեն չորս քահանա հայեր. ծերունագարդ տ. Ղևոնդ քին. Գարթունյան Հաթա նահանգի Վագրեֆ գյուղի ա. Աստվածածին եկեղեցին: Տ. Կիրակոս քին. Տիարսպազրիի ա. Կիրակոս և Տերիքիի ա. Գևորգ եկեղեցիներուն: Տ. Սերովքե քին. Կյուլյան Կեսարիո ա. Գրիգոր եկեղեցին: Իսկ տ. Վարազ քին. Պեյլերյան տարվոյս սկիզբը հովիվ նշանակվեցավ Իսկենտերունի ա. Քառասուն Մանկանց և Գրբրգխանի ա. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցիներու: Այս հովիվներու հոգևոր հոգածության հանձնված են նաև վերոհիշյալ քաղաքներու մոտոր կամ հեռուն ցրիվ ապրող հայ հավատացյալները:

Մեր պատրիարքարանն ալ, մեր մյուս նվիրապետական Աթոռներուն կարգին, կաշխատի իր համեստ չափով օգտակար հանդիսանալ նաև արտասահմանի մեր եկեղեցիներուն, հոգևորականներ հայթայթելով զանազան հայ համայնքներու: Ըստ այսմ մեզի կատարված դիմումներուն ընթացք տալով արտասահման դրկված են զանազան ժամանակներու մեջ, հետևյալ հոգևորականները.

Տ. Գարեգին վրդ. Պեքճյան, Մարսիլիա, հոգևոր հովիվ ա. Սահակ ա. Սեւրուպ եկեղեցիին:

Տ. Պսակ վրդ. Հաթափյան, Լոնդոն, ժամաբար Անգլիո երեք եկեղեցիներուն (Անգլիո մեջ պաշտոնավարող երկու եկեղեցականներն ալ եպիսկոպոսներ են):

Տ. Խաչատուր վրդ. Սարաճյան, Մելպըրն, իբրև հոգևոր հովիվ:

Տ. Մամիկոն քհն. Ոսկանյան, Նյու Յորք, հոգևոր հովիվ Լոնկ Այլըն-տի շրջանին մեջ:

Տ. Հակոբ քհն. Ռուստեմյան, Աթենք, հոգևոր հովիվ ա. Աստվածածին եկեղեցվո:

Տ. Հովսեփ քհն. Հալլանյան, Կրետե, հոգևոր հովիվ հայոց ա. Կարապետ եկեղեցվո Իրազլիոնի:

Տ. Գալուստ քհն. Թևյան, ի Նիս:

Բացի ասոնցմե մեր կողմե ձեռնադրված ավագ սարկավագներ ալ ունինք արտասահմանի մեջ ծառայող: Միհրան սրկ. Տապաղյան ի Գերմանիա, Խաչիկ սրկ. Յըլմազ ի Մարսիլիա, Ստեփան սրկ. Կյոզյումյան և Կարպիս սրկ. Ծախազյան ի Լոս Անճելըս:

ԳԱՎԱՌ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ. Անցնող հուլիս 21—30 մենք առիթ ունեցանք հովվապետական այցելություն տալու զավառի մեր եկեղեցիներուն և համայնքներուն: Այս այցելության սկզբնապատճառը եղավ Իսկենտերունի և Գըրըգիսանի մեր զույգ եկեղեցիներու բարեգարությունները, եղբայրական օժանդակությամբ Իսթանպուլահայ բարեւերներու: Այս երկու եկեղեցիները վերստին օծեցինք և վերաբացինք պաշտամունքի: Այցելեցինք նաև լույն նահանգին մեջ գտնվող Վազըֆ հայկական գյուղը, և ապա հաջորդաբար այցելեցինք Տիարպազը, Մալաթիա և Կեսարիա ուր տեղեր աշխատեցանք գորացնել և մխիթարել մեր ժողովուրդը աղոթքով, պաշտամունքով ու Աստուծո Բանին քարոզությամբ: Մեր վերադարձեն երեք շաբաթներ ետք հանակնկալս փակվեցավ Գըրըգիսանի եկեղեցին ապահովության պաշտոնյաներու կողմե: Մեր և տեղվույն համայնքին կողմե կատարված դիմումներուն վրա, երկար ձգձգումներե հետո, ստուգվեցավ որ տեղական պաշտոնյաներու անհատական նախաձեռնության արդյունք էր կատարված սխալը, որ դարմանվեցավ դեկտեմբեր ամսվան ընթացքին, եկեղեցին վերաբացվելով և հանձնվելով տեղվույն քահանային ի մխիթարություն քաղաքի փոքրաթիվ հայ համայնքին: Մարտին նահանգի մեջ գտնվող Վարդո հայկական փոքր գյուղի բնակչությունը տարվույս վերջերը հարկադրվեցավ ամբողջությամբ Իսթանպուլ փոխադրվիլ. տեղավորվեցան զանազան թաղեր:

ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ. 1977 մայիս 15-ին տեղի ունեցան մեր համայնքային հինգ հաստատություններու խնամակալությանը ընտրությունները, որոնց «Պելկե»-ները հազիվ տրվեցան ավելի քան 7 ամիսներ հետո: Ոչ ոք հասկցավ թե ինչ է այսքան ուշացման դրդապատճառը: Ասոնցմե մեծագույնը ա. Փրկիչ հիվանդանոցը, տարվան ընթացքին ընդունած է 3212 հիվանդներ. մտային բաժնին մեջ ընդունված են 310

մտքի հիվանդներ. իսկ ծերանոցի բաժնին մեջ պատասխարված են 355 նոր տարեցիներ և անկարներ: Կատարված են 1102 վիրահատական գործողություններ: Բոլիքլընիք դիմողներուն թիվը տարվան մեջ եղած է 39,291: Հիվանդանոցի աշխատող անձնակազմը, բժիշկներով միասին, եղած է 229 հոգի: Հակառակ այն իրողության որ վերոհիշյալ հիվանդներեն մեկ որոշ մասը ձրի դարմանված է, հիվանդանոցի այս տարվան ելնմուտքն ալ հավասարակշռված է. ԵԼՔԸ եղած է 29,017,560 թ. լիրա. իսկ ՄՈՒՏՔԸ՝ 29,336,666 թ. 1. մոից որոշ առավելությամբ:

Փուլզումի ենթարկված Գալֆայան որբանոցի և Խասագյուղի ս. Ստեփանոս եկեղեցիի կացության մեջ ոչ մեկ փոփոխություն մտավ նաև այս տարի: Որբանոցը շարունակեց իր առժամյա գոյությունը Սկյուտարի իր սեփական կալվածին վրա առժամյա փոքր դասարաններու մեջ հազիվ 50 աշակերտութիւններով, ընդդէմ նախկին 130—150 ուսանողութիւններու: Իսկ Խասագյուղի եկեղեցիին կապված Ներսեսյան գիշերօթիկ վարժարանն ալ, որ Սկյուտար փոխադրված էր առաջին օրէն, կշարունակե իր դասընթացները վարձու ընդարձակ շենքի մը մեջ 90 աշակերտներով: Մեր մնացյալ 26 վարժարանները շարունակեցին իրենց գործունէությունը շուրջ 6000 աշակերտներով:

Նույն և ավելի թափով շարունակվեցան այն սահմանափակումները և խտությունները, որոնք վերջին քանի մը տարիներէ ի վեր դրված են մեր վարժարաններուն վրա, որոնց ավելի հանգամանորէն անդրադարձած էինք մեր անցյալ տարվան տեղեկագրին մեջ: Այս տարի ալ մեր վարժարաններուն բոլոր բաժիններուն—մանկապարտեզ, նախակրթարան, միջնակարգ և լիսէ—նոր արձանագրվող աշակերտներ՝ իրենց ծնողաց հետ ներկայացան քաղաքին Կրթական Տնօրէնության կեդրոնը, ստանալու համար գրավոր արտոնագիր իրենց համայնքային վարժարանները արձանագրվելու համար: Այս տարի ալ մերժվեցաւ հայ վարժարան արձանագրվելու արտոնությունը այն հայ աշակերտներուն, որոնց հայրերուն ինքնության թողութեուն մեջ ստեղծեց մը կամավ կամ ակամա «Իսլամ» արձանագրված էր իրենց կրոնքը, և որոնք Իսթանպուլի ավելի ազատ պայմաններուն տակ՝ և հիմնվելով երկրին Մայր Կանոնին—Անա Յասայի—ամեն քաղաքացիի շնորհած կրոնական ազատության իրավանց վրա, դատարանական որոշումով վերադարձած էին իրենց նախկին կրոնքին, կամ սրբազրել տված էին «Նուֆուսի» պաշտոնյայի կողմէ ձեռքի վարժությամբ գոծված սխալը: Հայ վարժարան արձանագրվելու արտոնությունը զլացվեցաւ նաև այն հայ աշակերտներուն, որոնք ի հարկէ ստիպյալ, իրենց նախակրթությունը պետական վարժարանով սկսած էին, կամ պատահաբար տարի մը կամ երկու պետական կամ օտար վարժարան հաճախած էին: Այս մասին հատուկ տեսակցություն ունեցած էինք տարվոյն ընթացքին քաղաքիս մեծահարգ կուսակալին հետ, որ մեր դիտողագիրը հղած էր տեղվոյն Կրթական Տնօրէնության, որմէ ստացված պատասխանը սակայն, հիմնված սխալ տվյալներու վրա, կացության մեջ փոփոխություն մը առաջ չբերաւ:

Ընդունեցինք պատրիարքարանիս մեջ շատ մը քարձրաստիճան հոգևորականներու այցելությունը, որոնցմէ հիշատակության արժանի են Քենթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը Դոնալդ Կոգանը, մայիս 1-ին: Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Պիմեն Ա. հոկտ. 16-ին: Ճիպրալթարի անգլիկան եպիսկոպոսը Շոն Սաթըրթոնեյթը, նոյ. 10-ին: Հոռոմի եկեղեցիի արտաքին հարաբերությանց գրասենյակի նախագահ կարտինալ Շոն Վիլպրանտսը, նոյ. 30-ին:

Անցնող տարվան օգոստոսին, հոկտեմբերին և 1978 թվականի հունվարին պայթուցիկներ նետվեցին պատրիարքարանիս և եկեղեցական ու կրթական այլ հաստատություններու վրա:

Փառք Աստուծո, կյանքի կորուստ կամ անձի վնաս չեղավ:

... Անցնող տարվան ընթացքին մեր բոլոր եկեղեցիներուն մեջ ունեցանք 787 մկրտություն, 474 պսակ և 879 մահ:

Մեր գնահատանքը և օրհնությունը կուտանք բոլոր անոնց, որոնք գրտնըվեցան համայնքային գործերու պատենշին վրա, և ըրին իրենց կարելին, հաճախ դժվար պայմաններու ներքև, գործոն պահելու համար մեր եկեղեցիները և համայնքային կրթական ու բարեսիրական հաստատությունները: Մեր գնահատանքը և օրհնությունը նաև մեր մամուլին, որ հաճախ իրենց և այլոց կամքեն անկախ նեղ պայմաններու տակ արհաբար շարունակեցին իրենց սպասը հայ գիրին ու դպրության: Վարձքը կատար բոլորին:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊՍ. ԳԱԼՈՒՍՏՅԱՆ
ՊԱՏՐԻԱՐԷ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐԻՈՒՆ

